

Οι δημογραφικές εξελίξεις της χώρας μας προβληματίζουν όλο και περισσότερο, ειδικότερα δε η πορεία της γεννητικότητας και της θνησιμότητας (η μείωση δηλ. των γεννήσεων και αύξηση των θανάτων) και η δημογραφική γήρανση. Οι τάσεις αυτές δεν αναμένεται να ανακοπούν τις αμέσως επόμενες δεκαετίες¹ με αποτέλεσμα την προοδευτική μείωση του πληθυσμού της χώρας μας αν το αρνητικό ισοζύγιο γεννήσεις –θάνατοι δεν αντισταθμισθεί από ένα θετικό μεταναστευτικό ισοζύγιο (γεγονός που απαιτεί προφανώς, εκτός των άλλων, και την ανακοπή της μετανάστευσης των νέων παραγωγικής και αναπαραγωγικής ηλικίας). Ταυτόχρονα, διαπιστώνουμε ότι οι δημογραφικοί δείκτες που δίδουν τις αναλογίες ανάμεσα στις μεγάλες ηλικιακές ομάδες (0-19, 20-64, 64 και άνω ετών) αναφέρονται συχνότατα στα ΜΜΕ και επικαλούνται από τους πολιτικούς μας και τους συμβούλους τους² για να τεκμηριώσουν τη αναγκαιότητα κάποιων παρεμβάσεων.

FLASH NEWS

2021#3

Ανάμεσα στους δείκτες αυτούς εκείνος που αναφέρεται κυρίως είναι ο δείκτης που δίδει πόσα άτομα 65 ετών και άνω αναλογούν σε 100 άτομα 20-64 ετών ενώ αντίθετως σπανίως αναφορά γίνεται στον δείκτη που δίδει πόσα άτομα ηλικίας 65 και άνω & 0-19 ετών αναλογούν σε 100 άτομα 20-64 ετών. Η επιλογή των ηλικιακών ομάδων για την δημιουργία των δεικτών αυτών δεν είναι προφανώς τυχαία και παραπέμπει έμμεσα στην οικονομική δραστηριότητα καθώς συνήθως οι 65 και άνω εξέρχονται από τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό, οι δε νέοι μπαίνουν σε αυτόν μετά τα 15 ή μετά τα 20 τους έτη. Παρόλα αυτά, **οι δείκτες αυτοί είναι απλά και μόνον δημογραφικές αναλογίες**. Δεν δίδουν την σχέση ανάμεσα σε αυτούς που εργάζονται ή αναζητούν εργασία (οικονομικά ενεργούς) και τους συνταξιούχους ούτε την εξαιρετικά σημαντική σχέση ανάμεσα στους εργαζομένους και τους «εξαρτώμενους» από αυτούς. Αυτό ισχύει γιατί:

- 1) Όσοι είναι 20-64 ετών δεν είναι όλοι οικονομικά ενεργοί (δεν είναι δηλ. όλοι εργαζόμενοι ή άνεργοι). Ένα τμήμα τους δεν εργάζεται και δεν αναζητεί εργασία, ένα τμήμα τους εργάζεται, ένα άλλο τμήμα τους επιθυμεί να εργασθεί αλλά δεν έχει εργασία (οι άνεργοι) και ένα πολύ μικρότερο τμήμα είναι ήδη συνταξιούχοι.
- 2) Όσοι είναι 65 ετών και άνω δεν είναι όλοι «εξαρτώμενοι» (συνταξιούχοι). Στις αρχές πχ. του 2021 το σύνολο των συνταξιούχων ηλικίας 66 ετών και άνω ανέρχονται σε 1,96 εκατομμύρια οι δε συνταξιούχοι γήρατος των ίδιων ηλικιών σε 1,58 εκατομμύρια (Πηγή: ΗΛΙΟΣ). Ο συνολικός πληθυσμός όμως ηλικίας 66 και άνω βάσει των εκτιμήσεων της ΕΛΣΤΑΤ υπερβαίνει τα 2,26 εκατομμύρια.
- 3) Τέλος, όσοι είναι κάτω των 20 ετών επίσης δεν σημαίνει ότι όλοι δεν εργάζονται ή δεν αναζητούν εργασία, και κατ' επέκταση ότι είναι και αυτοί όλοι «εξαρτώμενοι».

Ας πάρουμε για παράδειγμα την χώρα μας το 2019. Ο πληθυσμός της το τελευταίο προ της πανδημίας έτος κατανεμόταν με βάση τις εκτιμήσεις της ΕΛΣΤΑΤ ως εξής: 0-19 ετών 2,08 εκατ., 20-64 6,28 εκατ. και 65+ 2,36 εκατ. (σύνολο 10,72 εκατ.). Οι δημογραφικοί λόγοι δίδουν:

- 1) 37,5 περίπου άτομα 65 ετών και άνω σε 100 άτομα 20-64 ετών,
- 2) 71 σχεδόν άτομα ηλικίας 65 και άνω και 0-19 ετών σε 100 άτομα 20-64 ετών

Οι λόγοι αυτοί δεν διαφέρουν σημαντικά από αντίστοιχους μέσους ορούς στην ΕΕ, όπου αντιστοιχούν 34 άτομα 65 ετών και άνω σε 100 άτομα 20-64 ετών και 68,5 άτομα ηλικίας 65 και άνω + 0-19 ετών σε 100 άτομα 20-64 ετών

Ας υπολογίσουμε τώρα τους αντίστοιχους οικονομικούς δείκτες για το 2019 με βάση την έρευνα εργατικού δυναμικού δεχόμενοι ότι όλοι οι 65 ετών και άνω είναι συνταξιούχοι. Το έτος αυτό το εργατικό δυναμικό 20-64 ετών (απασχολούμενοι + άνεργοι) ήταν πολύ λιγότεροι από τους 20-64 ετών (μόλις 4,61 εκατ., το 73,5% των 20-64 ετών), οι απασχολούμενοι 3,81 εκατ. (μόλις το 60,7% των 20-64 ετών και το 82,6% των οικονομικά ενεργών των ίδιων ηλικιών) και τέλος οι άνεργοι 0,8 εκατ. (12,7% του πληθυσμού των 20-64 ετών και 17,4% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού των ίδιων ηλικιών). Στην περίπτωση αυτή οι οικονομικοί λόγοι που υπολογίζουμε έχουν ως εξής. Αντιστοιχούν:

- 1) 62 περίπου άτομα 65 ετών και άνω σε 100 απασχολούμενους 20-64 ετών
- 2) 116,5 περίπου ηλικιωμένοι και νέοι (65 ετών και άνω και 0-19 ετών) σε 100 απασχολούμενους 20-64 ετών.

Οι αποκλίσεις ανάμεσα στους οικονομικούς και στους δημογραφικούς λόγους το 2019 είναι σημαντικές.

Η αναλογία «άτομα 65 ετών και άνω σε 100 απασχολούμενους 20-64 ετών» δίδει 25 σχεδόν άτομα περισσότερα (62-38) από τον δημογραφικό λόγο «άτομα 65 ετών και άνω σε 100 άτομα 20-64 ετών», η δε δεύτερη (αναλογών πληθυσμός 65 ετών και άνω + 0-19 ετών σε 100 απασχολούμενους 20-64 ετών) δίδει 46 σχεδόν άτομα περισσότερα (116,5-71) από τον δημογραφικό λόγο 65 ετών και άνω + 0-19 ετών / 100 άτομα 20-64 ετών. **Οι οικονομικοί λόγοι είναι σαφώς δυσμενέστεροι από τους δημογραφικούς και από τους δυσμενέστερους στη Ευρώπη. Αυτό οφείλεται προφανώς σε παραμέτρους που δεν έχουν καμία σχέση με την δημογραφία μας.**

Τα δεδομένα του Πίνακα που ακολουθεί το επιβεβαιώνουν καθώς το 2019: α) το ειδικό βάρος των οικον. ενεργών 20-64 ετών στη χώρα μας (το ποσοστό τους στο σύνολο των 20-64 ετών) είναι μόλις 73,4%, από τα χαμηλότερα ανάμεσα σε 31 ευρωπαϊκές χώρες³ & β) η Ελλάδα βρίσκεται στην δυσμενέστερη θέση (31η) ανάμεσα στις χώρες αυτές καθώς αναλογούν μόλις 60,7 απασχολούμενοι 20-64 ετών σε 100 άτομα των αντίστοιχων ηλικιών και μόλις 82,6 απασχολούμενοι σε 100 οικονομικά ενεργούς των ίδιων ηλικιών. **Οι διάφορες μας από τις περισσότερες χώρες είναι σημαντικές**. Ταυτόχρονα όμως υπάρχουν και μεγάλα περιθώρια για την ανόρθωση των αναλογιών αυτών, ανόρθωση που αν επιτευχθεί θα επιτρέψει σε μεγάλο βαθμό την «απόσβεση» των επιπτώσεων των δημογραφικών εξελίξεων των αμέσως επόμενων δεκαετιών, εξελίξεων που αναμένεται αφενός να οδηγήσουν στη μείωση του συνολικού πληθυσμού αφετέρου δε στην περαιτέρω δημογραφική του γήρανση (και προφανώς και στην μείωση του πληθυσμού των 20-64 ετών).

Ειδικότερα, στην Ελλάδα, το 2050 με βάση ένα μέσο σενάριο με ελαφρά θετικό μεταναστευτικό ισοζύγιο, οι 0-19 ετών θα είναι σχεδόν 1,5 εκατομ., οι 20-64 ετών λίγο λιγότεροι από 5 εκατομ. και οι 65 και άνω 3,26 εκατ. (σύνολο 9,7 εκατομ.). **Οι ίδιοι με το 2019 δημογραφικοί λόγοι δίδουν ο πρώτος σχεδόν 66 άτομα ηλικίας 65 ετών και άνω σε 100 άτομα 20-64 ετών (28 περισσότερα σε σχέση με το 2019) και ο δεύτερος 96 σχεδόν νέους και ηλικιωμένους σε 100 άτομα 20-64 ετών (25 άτομα περισσότερα αντίστοιχα). Οι μεταβολές προφανώς είναι σημαντικές.**

Ας εξετάσουμε τώρα πως θα διαμορφωθούν το 2050 οι αντίστοιχοι οικονομικοί λόγοι λαμβάνοντας υπόψη τις προαναφερθείσες δημογραφικές αλλαγές. Δεχόμενοι ότι και το 2050, όλοι οι 65 ετών και άνω θα είναι συνταξιούχοι (μια ακραία παραδοχή), θα απαντήσουμε στο ερώτημα αυτό υιοθετώντας δυο σενάρια. Στο πρώτο θεωρούμε ότι θα αυξηθεί το ποσοστό συμμετοχής των 20-64 ετών στο εργατικό δυναμικό & και θα μειωθεί η ανεργία, ενώ στο δεύτερο ότι οι δυο αυτές αναλογίες θα παραμείνουν το 2050 στα ίδια με το 2019 επίπεδα. Με βάση τα προαναφερθέντα:

Πίνακας: Συνολικός πληθυσμός, πληθυσμός εργάσιμης ηλικίας, οικονομικά ενεργοί και απασχολούμενοι 20-64 ετών (απόλυτες τιμές και αναλογίες) σε 31 ευρωπαϊκές χώρες

	Συνολικός πληθυσμός (εκατομ.)	Πληθ. 20-64 ετών (εκατομ.)	Οικ. ενεργός πληθυσμός 20-64 ετών (εκατομ.)	Οικ. ενεργός πληθυσμός 20-64 ετών, % των 20-64 ετών	Απασχολούμενοι (LFS, εκατομ.)	Απασχ. (LFS), 20-64 ετών % των 20-64 ετών	Απασχ., % των οικον. ενεργών 20-64 ετών	Άνεργοι, % των οικ. ενεργών
Σουηδία	10230	5815	5.094	87,6	4.791	82,4	94,1	5,9
Ισλανδία	357	216	186	85,9	180	83,1	96,8	3,2
Ελβετία	8545	5258	4.515	85,9	4.321	82,2	95,7	4,3
Εσθονία	1325	784	655	83,5	627	79,9	95,7	4,3
Λιθουανία	2794	1683	1.403	83,4	1.314	78,1	93,7	6,3
Γερμανία	83019	49841	41.234	82,7	39.955	80,2	96,9	3,1
Νορβηγία	5328	3154	2.596	82,3	2.511	79,6	96,7	3,3
Δανία	5806	3368	2.766	82,1	2.637	78,3	95,3	4,7
Φινλανδία	5518	3135	2.567	81,9	2.411	76,9	93,9	6,1
Ολλανδία	17282	10176	8.328	81,8	8.077	79,4	97,0	3,0
Τσεχία	10650	6403	5.230	81,7	5.126	80,1	98,0	2,0
Μάλτα	494	312	253	81,2	245	78,6	96,8	3,2
Πορτογαλία	10277	6072	4.929	81,2	4.611	75,9	93,5	6,5
Ην. Βασίλειο	66647	38773	31.450	81,1	30.393	78,4	96,6	3,4
Latvia	1920	1137	922	81,1	863	75,9	93,6	6,4
Σλοβενία	2081	1261	1.005	79,7	961	76,2	95,6	4,4
Αυστρία	8859	5473	4.336	79,2	4.148	75,8	95,7	4,3
Κύπρος	876	545	431	79,1	400	73,4	92,8	7,2
Ιρλανδία	4904	2886	2.282	79,1	2.177	75,4	95,4	4,6
Ισπανία	46937	28569	22.529	78,9	19.417	68,0	86,2	13,8
Βουλγαρία	7000	4187	3.258	77,8	3.121	74,5	95,8	4,2
Σλοβακία	5450	3453	2.685	77,8	2.535	73,4	94,4	5,6
Γαλλία	67178	37453	28.624	76,4	26.281	70,2	91,8	8,2
Ουγγαρία	9773	5974	4.556	76,3	4.406	73,8	96,7	3,3
Λουξ/Βούργο	614	394	300	76,2	284	72,1	94,7	5,3
Βέλγιο	11456	6719	4.969	74,0	4.708	70,1	94,7	5,3
Ρουμανία	19414	11739	8.639	73,6	8.320	70,9	96,3	3,7
Ελλάδα	10725	6278	4.610	73,4	3811	60,7	82,6	17,4
Κροατία	4076	2445	1.742	71,2	1.631	66,7	93,6	6,4
Ιταλία	59817	35378	25.047	70,8	22.579	63,8	90,1	9,9
Πολωνία	37973	23623	16.548	70,0	16.012	67,8	96,8	3,2

Πηγή: EUROSTAT και ίδιοι υπολογισμοί

Στο πρώτο σενάριο, εάν το 2050 το % συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό των 20-64 αυξηθεί κατά 12,5 ποσοστιαίες μονάδες (ανέλθει δηλαδή από το 73,4 στο 86%⁴) και το ποσοστό ανεργίας μειωθεί από το 17,4 % στο 5,0% (το 2019 σε 17 από τις 31 εξεταζόμενες χώρες το % αυτό ήταν ήδη κάτω από το 5%) **οι απασχολούμενοι θα εγγίζουν τα 4,05 εκατομμύρια, θα είναι δηλαδή περισσότεροι από το 2019**. Το ίδιο έτος θα αντιστοιχούν 18,5 περισσότερα άτομα ηλικίας 65 ετών σε 100 απασχολούμενους 20-64 ετών απ' ό,τι το 2019 (80,5- -62,0) ενώ ο αντίστοιχος δημογραφικός λόγος (άτομα 65 ετών και άνω σε 100 άτομα 20-64 ετών) θα είναι αυξημένος 28 άτομα (38-66)⁵. Στην περίπτωση αυτή η απόκλιση αναμεσα στον οικονομικό και τον δημογραφικό δείκτη (+15 ποσοστιαίες μονάδες) θα είναι πολύ μικρότερη από αυτήν του 2019 (+25 ποσοστιαίες μονάδες) το 2019. Στο δεύτερο σενάριο (ποσοστά συμμετοχής των 20-64 ετών στο εργατικό δυναμικό και δείκτης ανεργίας στα αυτά με το 2019 επίπεδα) η εικόνα θα είναι σαφώς διαφορετική: Το 2050 θα αντιστοιχούν 108 άτομα «εξαρτώμενα» άτομα 65 ετών και άνω σε 100 απασχολούμενους 20-64 ετών (46 περισσότερα σε σχέση με το 2019!!!), ενώ ο αντίστοιχος δημογραφικός λόγος θα είναι αυξημένος μόλις κατά 28 άτομα. **Το συμπέρασμα είναι προφανές: Δεν είναι δυνατόν να γίνεται επίκληση σχεδόν αποκλειστικά των δημογραφικών δεικτών σε πεδία, όπου καθοριστικό ρόλο θα έχουν και άλλες, εξωγενείς της δημογραφίας, μεταβλητές.**

Η μεταβολή του πλήθους των απασχολούμενων, αποτέλεσμα αλλαγών σε ένα και μόνον πεδίο (απασχόληση-ανεργία) αναδεικνύει στο παράδειγμα που δώσαμε, το ειδικό θάρος της οικονομικής συνιστώσας τις επόμενες δεκαετίες για την «απόσβεση» κάποιων από τις επιπτώσεις της δημογραφικής γήρανσης. Η συνιστώσα αυτή είναι σημαντική καθώς σε συνδυασμό και με άλλες, εκτός των % απασχόλησης και της ανεργίας, βασικές παραμέτρους (πχ την παραγωγικότητα), θα προσδιορίσει πολύ περισσότερο από τις μεταβολές του πληθους των 20-64 ετών (δημογραφική συνιστώσα) την συνεισφορά της ηλικιακής αυτής ομάδας στον παραγόμενο πλούτο, και συνεπώς και τους διαθέσιμους στο μέλλον πόρους για την δημόσια υγεία και παιδεία, την κοινωνική συνοχή, την εθνική άμυνα, κοκ).

¹ Β. Κοτζαμάνης Δημογραφικές εξελίξεις και προκλήσεις, Έρευνες και Μελέτες, ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, Αθήνα, 2021. (<https://imegsevee.gr/wp-content/uploads/2021/03/kotzamanis-5.pdf>). DOI: 10.13140/RG.2.2.28287.12961B.

² Β. Κοτζαμάνης Ο ρόλος των δημογραφικών συνιστώσων στο «σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία», μια κριτική προσέγγιση, Δημογραφικά Νέα, 42, 2021 (<https://doi.org/10.6084/m9.figshare.14346461.v1>).

³ Χώρες της ΕΕ + Ισλανδία, Ελβετία και Νορβηγία.

⁴ Το ποσοστό αυτό υπερβαίνει ήδη το 80% σε 15 από τις 31 αναφερόμενες ευρωπαϊκές χώρες, το 83% δε σε 5 εφ' αυτών (Πίνακας).

⁵ Θα αντιστοιχούν δε 117,5 «εξαρτώμενα» άτομα κάτω των 20 ετών και 65 ετών και άνω σε 100 απασχολούμενους 20-64 ετών (αύξηση μόλις μιας μονάδας σε σχέση με το 2019)

**ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΠΡΟΤΑΓΜΑΤΑ
ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

Ερευνητικό πρόγραμμα χρηματοδοτούμενο από το ΕΛ.Ι.Δ.Ε.Κ

